

Tájbéli
értékeink
Röszkén

III. tanösvény

A Molnár-rét bemutatója

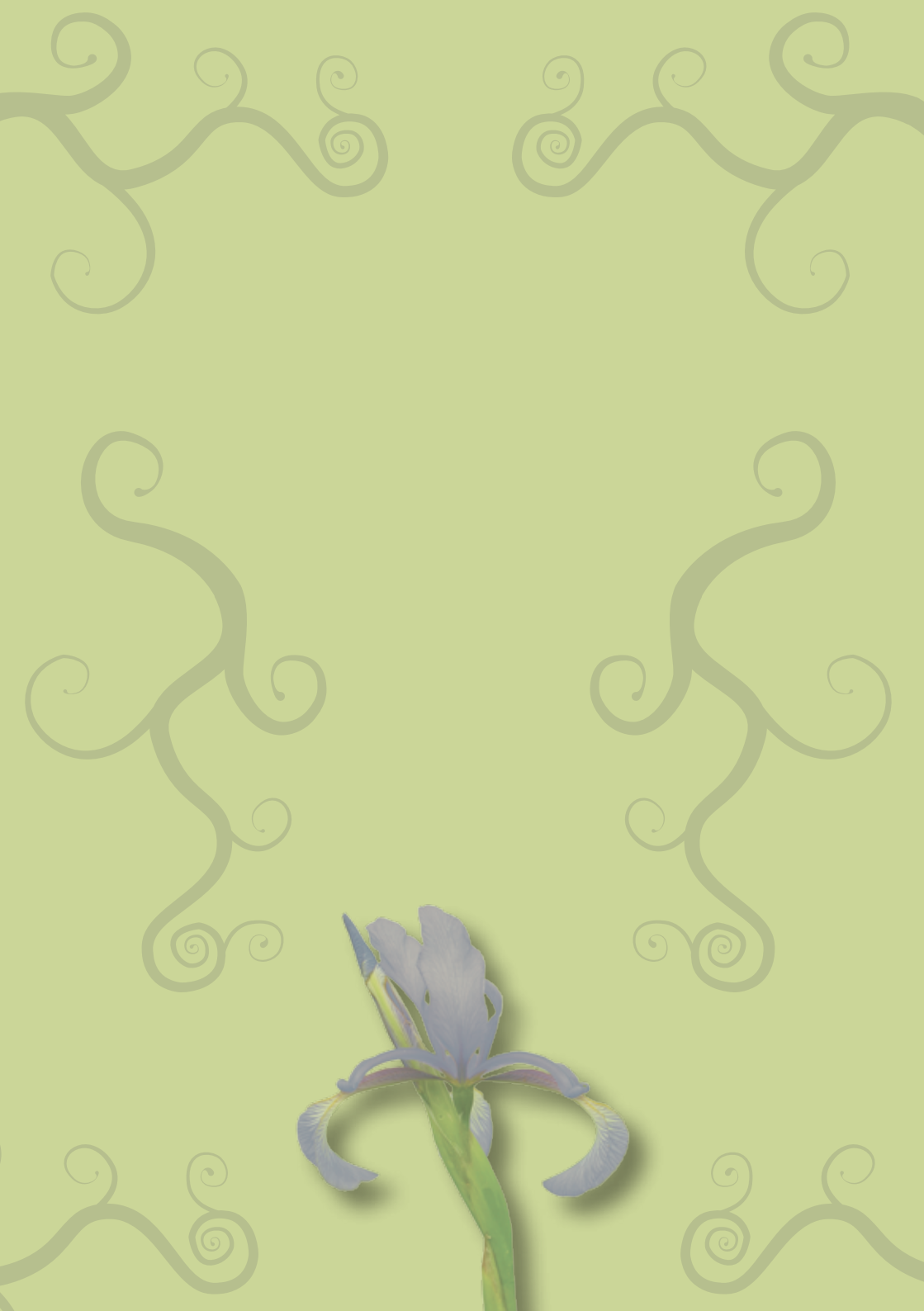
Röszkei Séták természetközeli élőhelyekhez

Tanuljunk a természetről a természetben!

A Beretzk Péter Természetvédelmi Klub tanösvényei
a Magyar Természetvédők Szövetsége
a Föld Barátai Magyarország tagja

Röszke, 2016

Tájbéli
értékeink
Röszkén

III. tanösvény

*A Molnár-rét
bemutatója*

Röszkei Séták természetközeli élőhelyekhez

Tanuljunk
a természetről
a természetben!

KEDVES LÁTOGATÓ!

Röszke Szegedtől 15 km-re DNy-ra, az E-75-ös (M 5-ös) út mentén fekszik. A település lakosainak száma 3145 fő, területe 3663 ha, amelynek jelentős része – 3200 ha – külterületi sűrűn lakott tanyavilág. A település három kistáj határán fekszik: a **Dorozsma–Majsa-homokhát**, a **Szegedi-sík** és a **Dél-Tisza-völgy** egy-egy része is a település közigazgatási területére esik. A most bemutatásra kerülő táj a község belterületétől Ny-i irányban terül el, a Dorozsma–Majsai-homokháton, amely a Duna–Tisza közti homokhátság DK-i része.

A felszín közelében több tíz méter vastagságban szél szállította üledék található: futóhomok és löszrétegek települtek egymásra. A jégkorszakban az uralkodó ÉNy-i szelek hatására ÉNy-DK irányú szélvájta mélyedések – helyi néven semlyékek (sömlyékek) vagy székek – keletkeztek a felszíni homoküledékekben, míg az innen kifútt homok a környéken lepelhomok-hátakban halmozódott fel. Az eredeti tér-

szintet maradégerincek jelzik. A szélvájta, lefolyástalan, időszakosan vízzel borított mélyedésekben gazdag élővilág alakult ki, köszönhetően azok sziki vagy lápréti jellegének, amit a talajvízáramlások és a bepárlódás is befolyásolt. 50-60 évvel ezelőtt még számos semlyék (lápréttel borított mélyedés) és szék (szikes tó) létezett e tájban. Előbbiekre példa a **Molnár-rét**, míg utóbbiakra példa az ex lege szikes tóként országos védettséget élvező **Kancsal-tó**, **Kisszéksós-tó** és a **Madarász-tó**.

A felelőtlen belvízgazdálkodásnak és a klímaváltozásnak köszönhetően csapadékcsökkenés, a nem fenntartható vízkivétel hatására bekövetkező talajvízszint-süllyedés eredményeképp semlyékek, szikes tavak élőhelyein jelentős változások következtek be. A megváltozott vízviszonyok változásokat indítottak el a talajban és a vegetációban, amely összességében a táj látványos átalakulását okozta az elmúlt évtizedekben. A **Molnár-rét** és a **Madarász-tó** felé kijelölt tanösvény a még megmaradt természeti értékeket mutatja be.

TANÖSVÉNEINK

Egyesületünk az elmúlt években „TÁJBÉLI ÉRTÉKEINK RÖSZKÉN” címmel hét tanösvényt jelölt ki, melyek mentén értékes és szép természeti területeket járhat végig az ide látogató.

Tanösvényeink a település Polgármesteri Hivatala mellett lévő információs táblától indulnak. (Röszke, Felszabadulás u. 82.)

Tanösvényeink típusa:	tájékoztató táblás, vezető füzet biztosításával, a kijelölt utak mindenütt jól járhatóak kerékpárral és gépkocsival is
A tanösvény jelzése a kiadványban lévő térképen:	piros folytonos vonallal jelöltük a kiválasztott, megvalósított, és szaggatott vonallal a tervezett tanösvény útvonalakat
A jelzett úthossz:	csak az oda utat mutatja km-ben
Látogatásra javasolt időszak:	egész évben

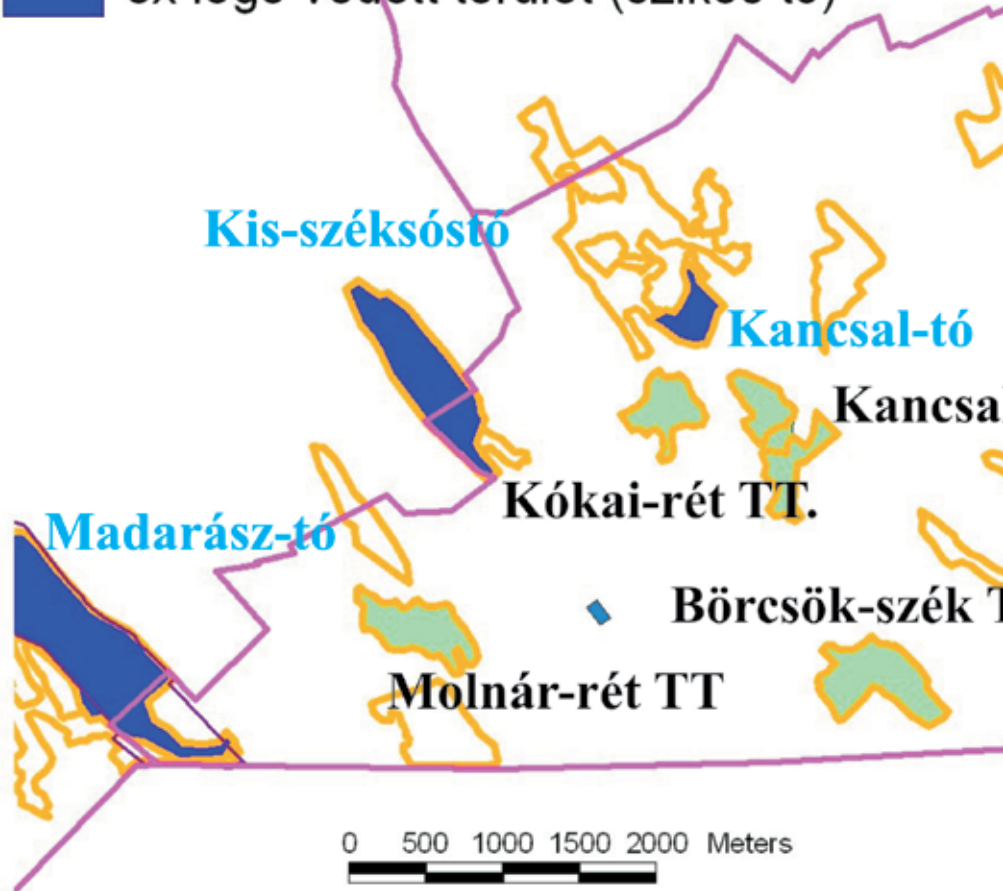

Ajánlott felszerelés:	az időjárásnak megfelelő ruházat, vízálló lábbeli, távcső, határozók, fényképezőgép
A terület tulajdoni viszonyai:	a helyi védettség alatt álló területek magántulajdonban vannak, a természeti területek kezelői és hasznosítói a tulajdonosok
Rendeltetése:	kaszáló, legelő
A tanösvényeket létesítette és üzemelteti:	a Beretzk Péter Természetvédelmi Klub

- Település
- Röszke közigazgatási határa
- Natura 2000-es Különleges Természeti
- Nyilvántartott természeti terület
- Helyi jelentőségű természetvédelmi terü
- ex lege védett terület (szikes tó)

Védett

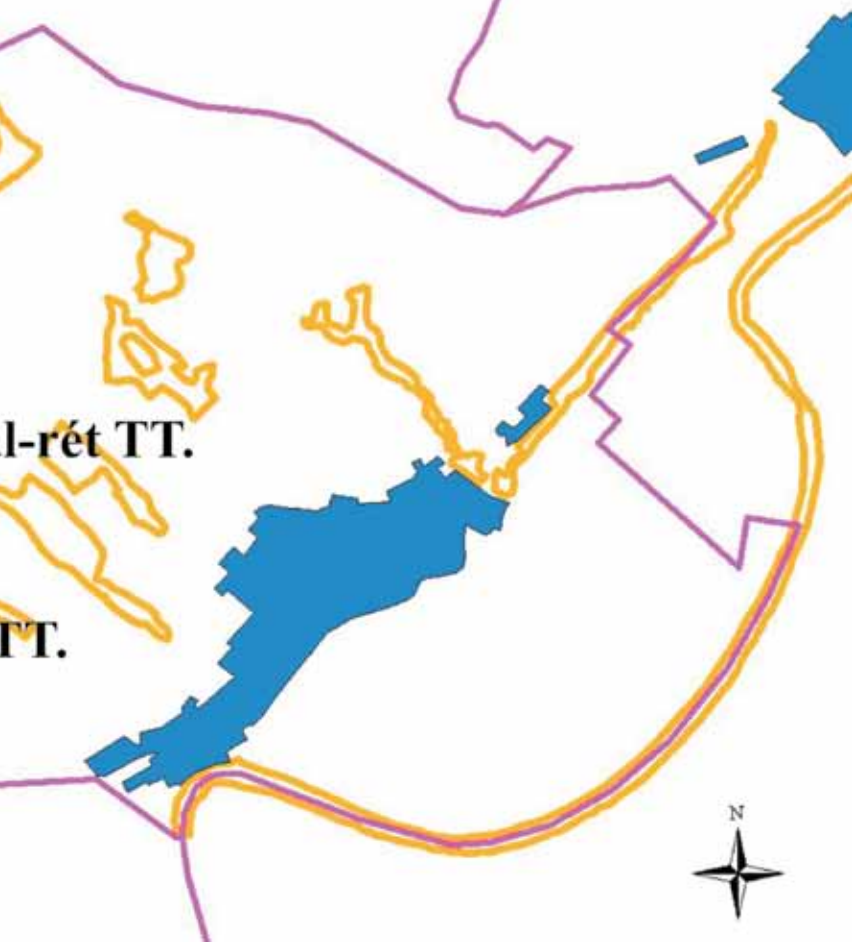
természeti területek Röszkén

megőrzési Terület

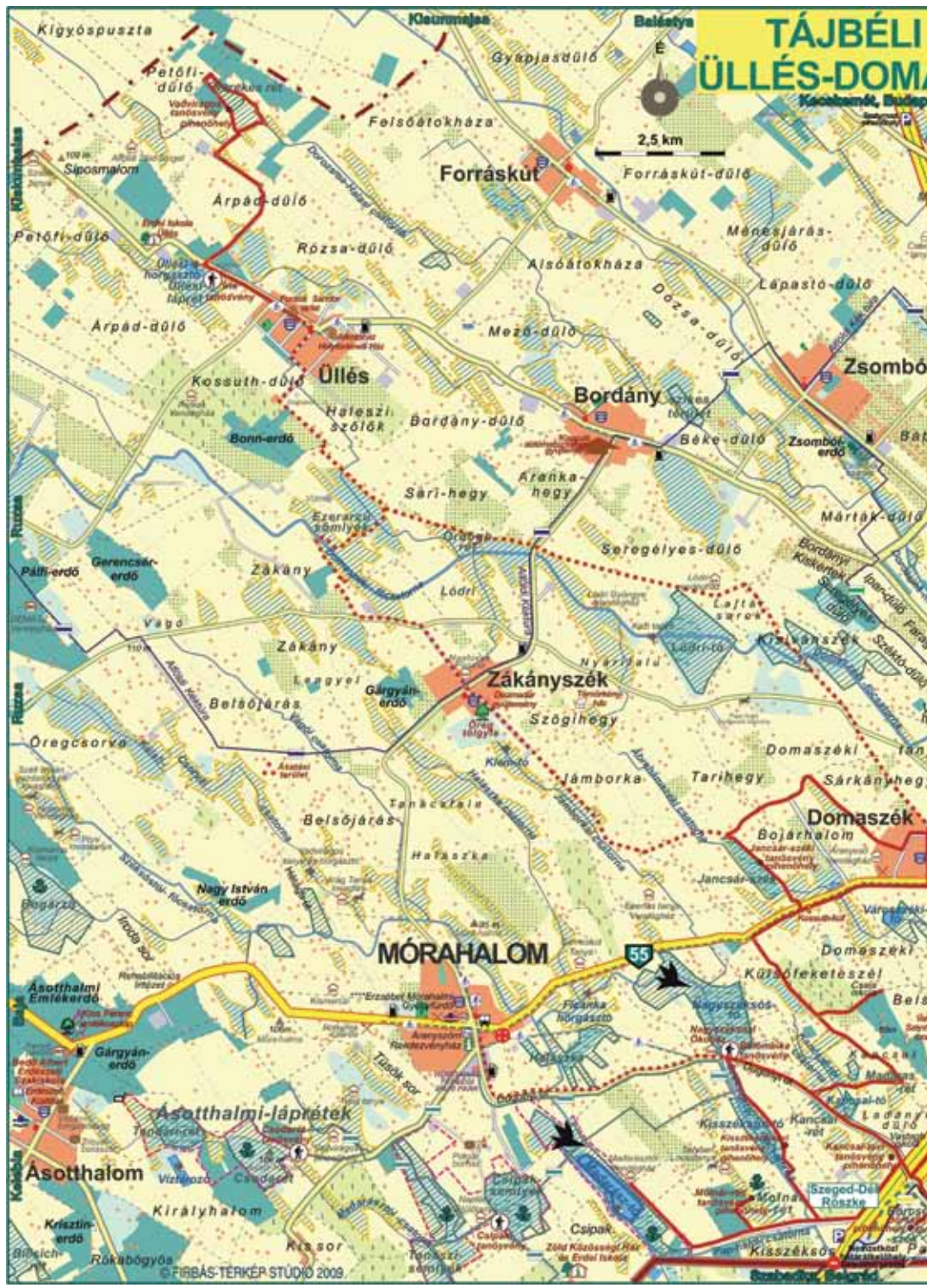
ület

l-rét TT.

TT.

TÁJBÉLI ÜLLÉS-DOMA

I. TANÖSVÉNY

Végig a főutcán

Útvonal hossza: 8 km

Fontosabb állomások: Polgármesteri Hivatal – Orbán Dénes Általános Iskola – Páduai Szent Antal Római Katolikus templom – Petőfi Sándor Művelődési Ház – Szent Antal tér – napsugaras házak – Alsó iskolai kereszt – kőhíd, ahol visszafordulunk a Rákóczi utca irányába – Benkóczi Béla sporttelep a Petőfi Sándor utca kereszteződésében – Jövő háza – Röske vasútállomás – a további útvonal a temető felé, vagy a Petőfi Sándor utcán át a Százholdas Pagony óvoda irányába halad – a Felszabadulás utcán visszafordulunk a kiindulási állomásunkhoz, a Polgármesteri Hivatalhoz.

Létesítés éve: 2000.

II. TANÖSVÉNY

Túra a Börcsök-székre, az apró nőszirmos élőhelyére

Útvonal hossza: 5 km.

Fontosabb állomások: A Polgármesteri Hivataltól az Alsó iskolai keresztségig az útvonal megegyezik az I. tanösvénnyel. Innen a főút jobbra kanyarodik és Dugonyi úton haladunk tovább. A Szegedi-sík felszántott lösztájában haladó út menti mezsgyében értékes löszsztyepprért őrződött meg, amelyben tavasszal virít a védett **érdes csüdfű**. Majd 1,5 km megtétele után az út bal oldalán lévő jelző tábla mentén térjünk le balra egy földútra, amely a Börcsök-székre vezet be. Ez a terület a védett **apró nőszirmos** (lent) egyetlen élőhelye Röszkén. Található még itt védett **fátyolos nőszirmos** és **agárkosbor** (jobbra fent) is.

Létesítés éve: 2006.

III. TANÖSVÉNY

Hosszú séta a Madarász-tóhoz a Molnár-rét érintésével

Útvonal hossza: 9 km

Fontosabb állomások: A Polgármesteri Hivataltól az Orbán Dénes Általános Iskola felé indulunk el és a Körös-éri Tájvédelmi Körzet részét képező Madarász-tóig tart utunk, amely egyben Natura 2000-es kiemelt jelentőségű természeti terület. Az út első szakasza megegyezik a II. tanösvény útjával. A **Börcsök-szék**hez vezető elágazás után a Dugonyi úton tovább haladunk a Börcsök dűlőn az 5-ös út felé. Elérjük a Börcsök-keresztet, majd az autópálya fölötti átjárónál a kereszteződésben jobbra, Szeged felé fordulva betérhetünk a **Röszkei Paprika Parkba** (az 5-ös út bal oldalán), ahol megismerkedünk a hungarikumnak számító szegedi fűszerpaprika termelésének és feldolgozásának hagyományos és modern

módszereivel. A fűszerpaprika-termelés hagyományait bemutató kiállítás és az információs tábla segíti a tájékozódást. A Dugonyi út és az 5-ös út kereszteződéséhez visszatérve haladjunk át az M5 autópálya felüljáróján a Mórahalom felé vezető úton, majd kanyarodjunk rögtön balra, s folytassuk utunkat a Kisszéksósi úton, ahol érintjük az 1891-ben épült **Kisszéksósi iskolát**.

Az iskola mellett jobbra fordulunk, és egy kis erdősáv mögött bújjik meg a **Molnár-rét**, amely Rösztke területének legszebb lápréte, legtermészetesebb állapotú sömlyéke (szélfúttá vi-zenyős mélyedés, azaz szélbarázdá). Ez a vidék jól szemlélteti a Dorozsma–Majsai-homokhat természetes élőhelyeit. Rösztke közigazgatási területének Ny-i határában megmaradt ÉNy-DK irányú szélbarázdák, amelyeket a helyiek – főleg ha azokra kevésbé jellemző a felszíni só-felhalmozódás, semlyé-eknek (vagy sömlyéeknek) neveznek. A Rösztke környéki semlyé-ek közül az egyik legnagyobb, s az egyik legtermészetesebb növényzettel a Molnár-rét bír, így nem véletlen, hogy helyi védettséget is kapott. A szélbarázdákat az erede-

ti térszínek magasságát jelző maradékgerincek választják el egymástól. E felszínformák a jégkorszak végén keletkeztek a szél felszínformáló munkájának eredményeképpen, miután a dunai eredetű homok alkotta hordalékkúpot, így Rösztke térségét is végleg elhagyta az Ős-Duna, mert az a Kalocsaisüllyedék kialakulása miatt nyugatabbra jobb lefolyást talált. A szélbarázdák (sömlyékek) szélvájta mélyedései, s a köztük lévő maradékgerincek ÉNy-DK irányúak az uralkodó széliránynak megfelelően. A Molnár-réten három szélbarázda helyezkedik el. Közülük a terület Ny-i széléhez – a pihenőhelyhez és odúparkhoz legközelebb – elhelyezkedő mélyedés a legnagyobb kiterjedésű. Ez valójában három szélbarázda déli részükön történt egybenyílásával alakult ki a szél felszínformáló munkája nyomán. A semlyékágak találkozásánál 3 vályogvetőgödör is található. A Molnár-rét középső semlyékének méretét észak és kelet felé az abban létrehozott 5 kisebb-nagyobb vályogvetőgödör megnövelte. A Molnár-rét keleti szélén lévő semlyék viszonylag nagy kiterjedésű, ÉNy-DK irányban elnyúlt, amelynek van egy DNy-i mellékága is, amely egy kisebb, nyugatabbra elhelyezkedő szélbarázdát

kapcsol e szélbarázdához. Ez a mellékág a korábbi maradványgerinc erodálódásával jött létre. E keletkező semlyékben egy vízesgödör is van, ami a zöldségtermesztéshez szolgáltat öntözővizet. A vályogvetőgödörök a környező tanyáknak köszönhetően létrejöttek, ugyanis a tanyák építéséhez szükséges vályogtéglák anyagát itt termelték ki. A Molnár-rét délkeleti oldalán van egy olyan vályogvetőgödör is, ami nem semlyékben, hanem egy maradványgerincen létesült.

A Molnár-rét jelentős része a szélvájta mélyedések, illetve a jórészt azokba mélyített vályogvetőgödörök miatt tavasszal vizenyős. A semlyékek közti maradványgerincek keskenyek, így azok nagyobb része elkerülte a beszántásokat. Ehelyett érdemesebb volt a területet egységesen inkább kaszálónak használni. A szárazabb és üde gyepeket a környező tanyákon tartott haszonállatok (főleg szarvasmarha, egykoron juh, ló) legelőjeként használják. A semlyékek a csapadékosabb időszakok után (lásd ősztől tavasz végéig) vizenyősek voltak, s az állatoknak ekkor is kellett legelőterület. A szántók, szőlők, gyümölcsösök, tanyák a Molnár-rét körül létesültek.

A Molnár-rét a Dorozsma–Majsai-homokhát középő részé-

re jellemző szélbarázdák sajátos, egyedi élőhelymintázatát mutatja, ami azt jelenti, hogy ÉNy-i részükön lápréti, míg délkeleti részükön szikes élőhelyek vannak. A világ más részén ilyen együttes élőhelyi előfordulása az atlantikus, inkább Nyugat-Európára, Közép-Európa nyugati részére jellemző kékperjés lápréteknek, illetve a száraz kontinentális, kelet-európai sztyeppékre jellemző szikeseknek máshol nem fordul elő. Ezt a mintázatot *láprétfő-szikalj mintázat*nak nevezzük. Röszke közigazgatási területén belül is egyedi, unikális a Molnár-rét, hiszen keletebbre hasonló élőhelymintázat már nem figyelhető meg, mert ott a szélbarázdákban már csak szikesek (szikes rétek – lásd Molnár-rét, Kókai-rét, Kancsal-rét, Kancsal-tó), mézpázsitos szikfokok (lásd Kancsal-tó) találhatóak, a láprétek ott már hiányoznak. A fenti két élőhelycsoport együttes jelenlétében, kialakulásában és fennmaradásában jelentős a szerepe van a lokális, illetve a Duna-Tisza közti homokhátság magasabb részei felől érkező regionális talajvízáramlásoknak, amelyek a Dorozsma-Majsai homokhátság középső zónájában bukkannak felszínre. E zóna keleti szélén helyezkedik el a Molnár-rét.

A regionális talajvízáramlások ÉNy-ról délkelet felé áramlanak a felszín alatti vízzáróbb üledékek ilyen irányú lejtésének köszönhetően. A talajvízáramlások felszínre bukkanása annak köszönhető, hogy a vízzáróbb iszapos-agyagos rétegek e tájban kelet felé egyre inkább a felszín közelében helyezkednek el. Így azok a felszín közelébe kényszerítik a tájszintű talajvízáramlásokat. Ezt a semlyékek alján lévő réti mészkő, réti dolomit rétegek is elősegítik. A talajvízáramlásokba a semlyékek térszínei belemetszenek, így azok könnyen megjelenhetnek a felszínen. A talajvízfeltöréseket a láprétek jelzik. A felszín közelébe vagy a felszínre emelkedett, a semlyékekben DK felé áramló talajvizekre a párolgás is jobban hat, különösen hogy azok a semlyékek DK-i, lefolyástalan végében megrekednek. Így ott a talajoldatok, felszínre tört pangóvizek víztartalma elpárolog, s ezzel a vízben oldott kalcium és hidrogén-karbonát mészkő, a vízben oldott kalcium, magnézium és hidrogén-karbonát dolomit formájában válik ki jellemzően a talaj mélyebb rétegeiben, míg a vízben oldott nátrium és hidrogén-karbonát szikszó formájában ülepszik ki a talajban. Ez a szikeseket kedvelő növényfajoknak kedvez. Mivel a Molnár-rét megmenekült a belvízelvezető csatornák megépítésétől, így annak lápréti és szikes növényzete is szinte

eredeti formájában őrződött meg, annak mintázatában a természetes éghajlati hatások sokkal jobban érvényre jutnak. Az egész tájra jellemző talajvízszint-süllyedés a Molnár-réten a Duna–Tisza közti homokhátság többi részéhez képest kisebb mértékű volt, mert a felszín közeli vízzáró rétegek megakadályozzák a csapadék gyors mélybe szivárgását. A regionális talajvízáramlások a kistáj más részéről szállítanak ide vizet, ami valamelyest kompenzálta a klimatikus vízhiány és a környékben folyó belvízelvezetés hatását. A Molnár-réttől nyugatabbra, a Madarász-tó felé haladva sokszor a kékperjés lápréteknek csak sztyeppesedett, kiszáradt változata van jelen. Kelet felé a regionális talajvízáramlások sótartalma már magasabb, így az ottani szélbarázdákban csak a szikes talajok és a gyepek jellemzőek (lásd Kancsal-tó, Kancsal-rét, Kókai-rét).

A Molnár-rét legnagyobb természetvédelmi értékét a **kékperjés láprétek** jelentik, amelyek legszebb, legnagyobb állományai Röszkén itt maradtak fenn. A *láprétfő-szikalj mintázat* a Molnár-réten is érzékelhető, mert kékperjés láprétek csak a legnyugatabbi – és egyben legnagyobb – szélbarázda (sömlýék) ÉNy-i három kesztyűujjszerű nyúlványában talál-

hatók. E magasfüvű réteket a gyakran 1 m-es magasra is megnövő magyar kékperje (hazánk bennszülött faja) dominálja, amely ősszel narancssárgára színeződve jellegzetes színt ad a gyepeknek. E gyepek nyáron is üde zöldek, köszönhetően a réti talajukat nyáron is tápláló talajvízáramlásoknak, amelyek a csapadékhullást követően akár napok, hetek után is vízutánpótlást biztosítanak a környező homokhátaik felől. Azonban jellemző a kékperjés rétek sztyeppesedése is, azaz a homoki sztyeppréti fajok (*hólyagos habszegfű* (balra lent), *tejtöltő galaj*, *tövises iglice*) megjelenése, ami a felszín alatti vízutánpótlás csökkenésére utal. A kékperjés lápréteken a kékvirágú, külső szirmain sárga csíkot viselő, május végén, június elején jelentős számban virágzó, **védett fátyolos nőszirm** jelenti Röszke környékének egyik legnagyobb természeti értékét. Mellette gyakori a szintén **védett mocsári kosbor** (jobbra) is. A kékperjés láprétek jellemző növénye a *festő zsoldtina*, az *indás pimpó*, a **közönséges lizinka** (jobbra lent), a *libapimpó*, az *orvosi ziliz*, az *ördögcharaptafű*, az *őszi vérfű*, a *régi boglárka*, a *villás boglárka*, a *pasztinák*, a *vesszős kutyatej* és a *vízi peszérce* is.

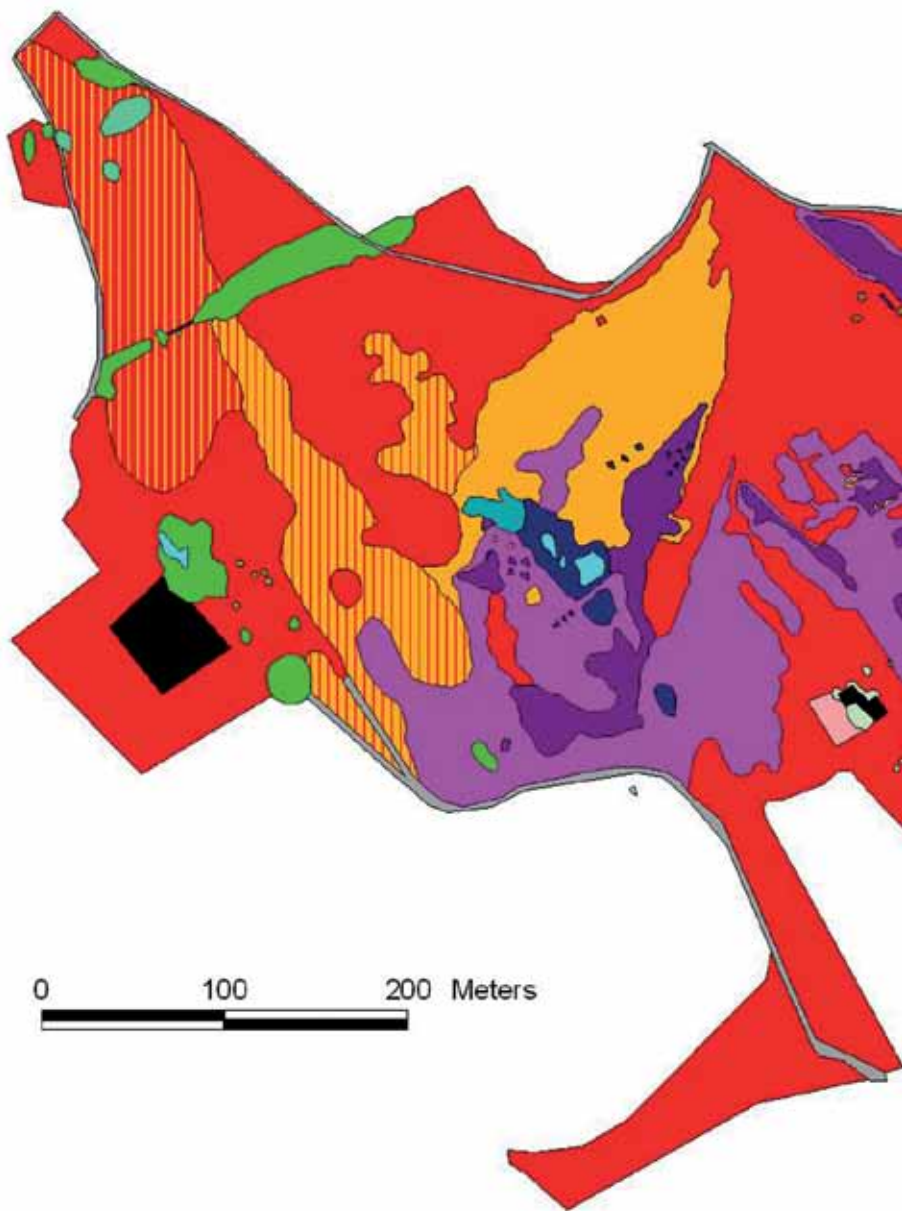
A Molnár-rét legnyugatabbi semlyékének legmélyebb fekvésű déli részén, a három semlyékág találkozásánál, illetve a két keletebbi semlyékben **szikes rétek** találhatóak. Ezek domináns faja a **tarackos tippán**, amely nyárra barnára színeződik. Jellemző védett növényünk a rózsaszín virágú, május-júniusban virágzó **mocsári kosbor**, valamint a szintén nyár elején virágzó védett **kisfészekű aszat**. Ez utóbbi pannon bennszülött növény világgállományának jelentős része a Duna-Tisza közti homokhátság semlyékeiben él, amelyet szárhoz simuló, hegyesen hasogatott lándzsa alakú levelei, többfészekű, apró lilás rózsaszín szirmú virágzatai jól elkülönítenek gyomnövényként ismert társaitól. A szikes rétek jellemző növényfaja továbbá a **kisezerjófű**, a **réti sás**, a **sziki cickafark** (jobbra lent), a **sziki szittyó** és a **vörös fogfű**.

A semlyékek szikesebb részeinek akár nyár elejére is pangóvízes mélyedéseiben **szikes mocsarak** találhatóak (Molnár-rét legnyugatabbi semlyékének DK-i része, illetve a két keletebbi semlyék). Ezek jellemző alkotója a **zsióka** (balra lent), amely háromszög-keresztmetszetű száráról és barna,

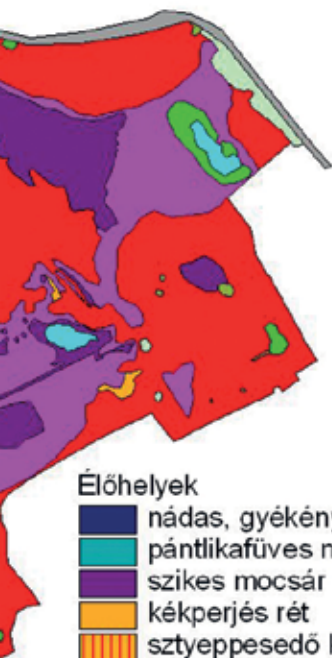

csomószerűen a levélhónaljakba tömörülő virágzatáról ismerhető fel. Ritkán e pangóvízes mélyedésekben is előfordul a védett kistészkű aszat. A zsiókás szikes mocsarak gyakoriak a Molnár-rét vályogvetőgödrökben is, hiszen ezek a terület legmélyebb, legtávolabbi pangóvízes részei. Azonban nyár elejére ezek is kiszáradnak, így a nátrium sók bepárlódására, kicsapódására van lehetőség. A legnagyobb kiterjedésű természetes mélyedésben lévő, tartósabb elöntés miatt kialakult zsiókás mocsarak a Molnár-rét keleti szélén lévő szélbarázdában vannak. A zsiókás szikes mocsarak kiterjedése nőhet átlag feletti csapadékos években (főleg, ha télen és tavasszal is sok a csapadék és így tartósabb belvizek alakulnak ki) a szikes rétek rovására, majd szárazabb években visszahúzódnak. A tartósabban elöntött, mélyebb vályogvetőgödrökben **nem tőzegképző, nem szikes nádasok, gyékényesek, tavikákások**, míg a hirtelen elöntött, majd lassan kiszáradó vályogvetőgödrökben *pántlikafüves mocsarak* (jobbra fent) is jelen vannak kisebb kiterjedésben.

Molnár-rét élőhely térképe

Élőhelyek

- nádas, gyékényes, tavi kákás
- pántlikafüves mocsár
- szikes mocsár
- kékperjés rét
- sztyeppesedő kékperjés rét
- szikes rét
- homoki sztyepprét
- homoki sztyepprétté alakult egykori kékperjés láprét
- lápcserjés, fűzláp
- üde cserjés
- invazív cserjés
- őshonos fafajú facsoport
- tájidegen fafajú facsoport
- kisüzemi gyümölcsös
- tanya
- földút
- vizesgödör, felhagyott vályogvető gödör nyílt vízfelszíne

Molnár-rét élőhely térképe

A semlyékeket övező maradékgerinceket homoki sztyepprétek borítják. Ezek jellegzetes védett növénye a Kárpát-medence bennszülött faja, a május-augusztus közt virágzó, kékeslila virágú **védett budai imola** (balra lent), amely főleg a Molnár-rét északi szegélyén van jelen. Szintén a Molnár-rét északabbi részén jellemző ezen az élőhelyen a pillangósvirágúak közé tartozó, halványsárga virágú, május-júniusban virágzó **védett érdes csüdfű** (balra fent), amely sokszor a lösz és a homok összefogazódását, a lösz alkotta Szegedi-sík közelségét, a homok és a lösz átkeveredtségét jelzi. A Molnár-rét DK-i részén kisebb foltban előfordul **védett homoki árvalányhaj**, amely általában nyílt **homokpusztagyep**ek alkotója, a homoki sztyepprétek zártabb gyepeiben ritka. Jelenléte a gyepek egykori felnyílására, akár korábbi beszántásra, erősebb legeltetésre utal. A homoki sztyepprétek növényfajdiverzitása igen jelentős. A fűfélékhez tartozó fajok is sokfélék – lásd **csomós ebír**, **sovány csenkesz**, **barázdált csenkesz**, **szürkekáka**, **élesmosófű**, de mellette jellemző kísérő fajok a **mezei zsálya**, **tejoltó galaj**, **tövises iglice**, **hólyagos habszegfű**, **magyar szegfű**, a **bársonykerep**, **bókoló bogáncs**, **deres sás**, **az élő len**, **a farkaskutyatej**,

a festő rekettye, a fürtös gyöngyike, a keskenylevelű aggófű, a karcsú **fényperje**, a **koloncos legyezőfű** (jobbra fent), a komlós lucerna, közönséges bakszakáll, közönséges orbáncfű, a lánzdzás útifű, a mezei árvácska, a **mezei cickafark**, mezei iringó, a **nagyvirágú kakascímer** (jobbra lent), az orvosi somkóró, a puszta madártej, a spárga, a szarvaskerep, a szürke repcsény, az üstökös pacsirtafű, a vetési bükköny és a zászlós csüdfű.

Viszonylag kevés fa található a Molnár-réten. Ezek jó része **őshonos fajajú facsoport**. Fehér nyár alkotta facsoportok találhatóak a jelenlegi és az egykori tanyák körül és a Molnár-rét keleti szélén lévő semlyékbe mélyített öntözőgödör körül. A Molnár-rét Ny-i semlyékének északi részét metsző birtokhatárjelölő **fehér nyaras-fehér füzes facsoport** tájképi szempontból is látványos. A Molnár-rét hűvös, kiegyenlített, páradúsabb mikroklímáját biztosítja az is, hogy három oldalról (délről, nyugatról és északról) is erdők övezik, amelyek így a megfelelő (magasabb páratartalmú, hűvösebb, kiegyenlítettebb) mikroklíma biztosítása révén hozzájárulnak a képerjés rétek, szikes rétek és azok védett és nem védett növény-

fajainak fennmaradásához. Ezen **erdők** nagy része **őshonos fehér nyaras** (jellegtelen puhafás erdő), de vannak **akác**osok is. Az erdősültség megtartása az üde gyepek mikroklímájának megőrzésén túl az őshonos fehér nyarasok megőrzése által tájképi, botanikai szempontból is fontos, de egyben ezen erdők számos állatfaj élőhelyei is. A hagyásfák és az erdők megőrzése azért is fontos, mert az **odúpark** és a **Molnár-réti pihenőhely** a terület ÉNy-i részén egy erdőszálen van, ami árnyat ad az idelátogató vendégek számára, s az odúparknak is megfelelő, természetesebb környezetet biztosít.

A Molnár-réten sétálva több állatfajjal is találkozhatunk. A kétéltűek védettek, közülük a **barna ásóbéka** a magasabb térszíneken is előfordul, míg a **kecskebéka**, a **zöld levelibéka** és a **vöröshasú unka** inkább a vályogvetőgödörökben, és az üde, tavasszal sekély vízzel borított réteken jellemző. A háta homoki sztyepprétejein könnyen megfigyelhetjük a **fürgegyikot**. A vágómadarak – melyek **védettek, vagy fokozottan védettek** – közül gyakori a **vörös vércse** és az **egerészölyv**. A gyepek változatos élőhelyei, a különböző típusú vizes élőhelyek együttes jelenléte miatt a közelben költő **fehér gólya** pár szá-

mára is fontos táplálkozóhely ez a gyepterület. A facsoportokkal, erdő és gyepfoltokkal mozaikos táj miatt megjelenik itt a **szalakóta** (lent) is. Költését az odvas fák hiánya korlátozza, ám odútelepítéssel e faj tartósabban megtelepíthető. Így is a szalakóta számára a Dorozsma–Majsai-homokhát (így Röszke) a legfontosabb költőhely és élőhely Magyarországon. Az énekesmadarak közül a **mezei pacsirta**, a **barázdabillegető** és a **sárga billegető** a leggyakoribb a Molnár-réten, de a közeli erdőszéleken előfordul **feketerigó**, **sárgarigó**, **erdei pinty**, **széncinege**, **kékcinege**, **tengelic** és **zöldike** is. Az erdők közelsége miatt a **nagy fakopáncs** és a **zöld küllő** is megjelenik. Az emlősök közül **őz** és a **mezei nyúl**al lehet leggyakrabban találkozni, a **védett mezei cickány** csak ritkán kerül szemünk elé. A terület természeti értékeit információs tábla is bemutatja. A **Molnár-rét ÉNy-i szélén egy odúpark található, valamint pihenő és tűzrakó hely, a nyaras facsoport alatt komposzt toalett (fent) is épült.**

Visszatérve a **Paphalmi-főcsatorna (Madarász-csatorna)** mentén haladó útra az országhatár irányában kisebb **láp**réte

találunk, amelyet *rekettyefüzes bokrok*, *fehér füzes* facsoportok öveznek. Május-júniusban virít itt a *védett mocsári kosbor*, de gyakori itt a *mocsári tisztesfű* is.

A főcsatorna partján haladva az út kissé elkanyarodik jobbra, amelyet *Bicska-sarok*nak hívnak. Itt állt a Madarász-csárda, ahonnan megpillantjuk a négy tőegységből álló *Madarász-tavat*. A tavat kettős jellege teszi egyedivé, ugyanis az elsősorban láptó, de kisebb része szikes tó. A tó az eddigi vizsgálatok alapján (Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület) 57 madárfajnak ad fészkelő-, táplálkozó-, és pihenőhelyet. A kiszáradó szikes iszapfelszíneken fészkel a hazánkban igencsak megritkult, szikes tavakat kedvelő fokozottan védett *gulipán* (balra fent), *gólyatöcs* és *kis lile*. A tavat övező nádasokban költ a fokozottan védett *nagy kócsag*, *vörös gém*, *üstökös gém*, *fattyú szerkő*, *bőjti réce*, *szürke gém*, *vízityúk* és *nádirigó*. Nagy számban él itt *tőkés réce* és *szárccsa* is. Igazi kuriózum a homokhátság területén a rétegvíz feláramlásokat jelző, lápi jellegre utaló *védett fehér tündérrózsa* (balra lent) megjelenése. A tó nyílt vízfelszínén, a tündérrózsa levelein

küszvágó csérek fészkelnek. A hullók közül előfordul a *védett fürge gyík*, *vízisikló* és *mocsári teknős* (jobbra fent). A tóban *fokozottan védett vidra* (jobbra lent) is él. A parton és a mélyebb mocsaras részeken kora tavasszal virágzik a *mocsári gólyahír*, május-júniusban tömegesen bontja szirmát a *sárga nőszirm*. A tó partján állt régen a Madarász-tói Állami Elemi Népiskola.

Létesítés éve: 2006.

IV. TANÖSVÉNY

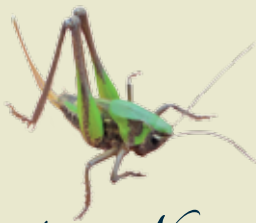
Gyálai Holt-Tisza és környéke az élő Tiszáig

Útvonal hossza: 10 km.

Fontosabb állomások: Az út első szakasza az Alsó iskolai keresztig megegyezik az I. tanösvény útvonalával. A Felszabadulás útról a Kossuth Lajos utca sarkán balra fordulunk és elérjük a **Gyálai Holt-Tisza** partját. Ezen a helyen volt a valamikori kompikötő és átjáró, ezen az útvonalon lehetett a Bánátba, Temesvárra eljutni. A Tisza szabályozása során, 1885-ben jött létre a levágott kanyarulat, ez a 18,7 km hosszú holtág. Az út jobb oldalán a halászati telep tavai láthatók. A tavak környéke több madárfajnak, *récéknek* és *gémeknek* ad otthont (balra fent függőcinege, lent szürkegém). A Gyálai Holt-Tisza partja minden évszakban szép látványt nyújt. Az átjáró előtt árnyas fák alatt információs tábla, halászkunyhó, és pihenő található. Az átjárón tovább haladva eljutunk az élő Tiszához.
Létesítés éve: 2007.

V. TANÖSVÉNY

Túra a Kancsal-tó és a Nagyszéksós-tó érintésével a domaszéki Jancsár-székig

Az útvonal hossza: 15 km

Fontosabb állomások: Az útvonal első szakasza megegyezik a III. tanösvény útvonalával a Kisszéksósi útelágazásig. Nem kanyarodunk balra, hanem tovább megyünk Mórahalom irányába. Hamarosan az út jobboldalán elérjük a **Klebelsberg Kancsalszéli iskolát**, majd az út jobb oldalán a **Kancsal-ré-
tet** találjuk. Rövidesen elérjük a **Kancsal-tó** ex lege területét. Ez a táj őrzi a szikes tavak egykori élővilágának maradványait. Az 1970-es években itt még megvolt a szikes tó a két szélbarázda (semlyék) mélyedésében összegyűlt vízzel. A tó délnyugatabbi csúcsánál lévő szélbarázdát Kancsal-toroknak, míg az északkeletre lévő Kancsal-tónak hívják. A Kancsal-tó vizét a helyben lehulló csapadékon túl a Dorozsma-

Majsai-homokhát csapadékvize táplálta, valamint a lokális és regionális talajvízáramlásai is táplálták/táplálják. Sajnos a tó közepén 1972-ben belvízelvezető csatornát vágtak, és ezért a tó eltűnt.

A műúton továbbhaladva kilométert megtéve érjük el a **nagyszéksósi kulcsos házat**. Ez az épület egyben kiindulópontja több, a mórahalmi tanösvény-program hálózatához tartozó, táblával jelzett túraútvonalnak, amelyről a helyszínen ismertető szerezhető be. A Körös-éri Tájvédelmi Körzet részét képező **Nagyszéksós-tó** mára elnádásodott tómedrének egy részét élőhely-rekonstrukció segítségével ismét szikes gyeppe (mézpázsitos szikfok) alakították, amelynek kezelésében a mórahalmi bivalyrezervátum állatállományának fontos szerepe van. Az így kialakult szikes élőhely számos sziki madár, a *fokozottan védett gólyatöcs* (fent), és a *piroslábú cankó* számára teremtett új élőhelyet, miközben a szikes tómeder nádasaihoz kötődő madarak, a *fokozottan védett kis kócsag*, *nagy kócsag* (balra lent), *bölgébika*, *törpegém*, *védtett guvat*, *barna rétiheja*, *nádirigó*, *cserregő nádiposzáta*,

vízityúk, és a *szárcsa* számára is maradt alkalmas élőhely. Ha a Kancsal-tó után jobbra fordulunk a jelzésnél a földútra, 0,5 km megtétele után elérjük a **Madaras-rétet**. A rét védett növényei a **mocsári kosbor** (lent) és a **kisfészekű aszat** (jobbra fent). A földúton továbbhaladva az 55-ös útra érve a **Kossuth-kúthoz** ékezőnk, majd az 55-ös út túloldalán a domaszéki **Jancsár-szék** természeti területére érkezünk. A csodaszép terület a **védett szibériai nőszirm** (jobbra lent) élőhelye.

Létesítés éve: 2009.

VI. TANÖSVÉNY

*Körül a faluból
a Kisszéksős-tó érintésével
a Nagyszéksős-tóhoz és vissza*

Útvonal hossza: 15 km

Fontosabb állomások: Az út első szakasza az **Oláh sorig** megegyezik a III. tanösvény útvonalával. Nem érintjük a Kisszéksőri iskolát, hanem előtte az Oláh soron jobbra fordulunk. A Széksóstói-főcsatorna mellett haladva kissé jobbra tartunk a földúton, így érjük el a **Kisszéksős-tavat**, amely egy viszonylag nagyméretű, jellegzetesen ÉNy-DK irányú deflációs laposban terül el. Széksóstói-főcsatorna révén felszíni vízutánpótlást is kap a **Nagyszéksős-tóból**. A tó melletti semlyéken találjuk az információs táblát. A víz napjainkban már nem áll meg a tómederben, mert a vízvisszatartó

berendezések hiányoznak, legfeljebb a belvizesebb években van nagyobb vízborítása. A fentiek következtében a tó növényzete is átalakult. A Kiszéksós-tó medrének közepét nádasok uralják, amelyek a tómedence DK-i – röskei – része felé szikes mocsarakba (sziki nádasok és zsiókások) váltanak át. A nádasok számos madárfajnak adnak otthont, például a *fokozottan védett nagy kócsagnak* és a *védett szürke gémnek, barna rétihéjának, cserregő nádiposztjának* és a *nádirigónak*.

A tó keleti oldalán haladva a **Nagyszéksós-tói kulcsos házat** és a **Nagyszéksós-tavat** érjük el. (Lásd az V. tanösvény leírásánál.) A Móraalmi útra érünk, ahol jobbra fordulunk és a **Bölömbika tanösvény** érintésével haladunk a **Kancsal-tó** felé, majd visszatérünk az V. tanösvény útvonala szerint a Polgármesteri Hivatalhoz.

Létesítés éve: 2009.

VII. TANÖSVÉNY

*A Paprika Molnár Múzeumtól
a domaszéki Jancsár-széken,
a zákányszéki Ezerarcú-sömlyéken
át az üllesi Kerekes-rétig*

Útvonal hossza: 45 km

Fontosabb állomások: A Polgármesteri Hivataltól a Szent Antal tér mellett a József Attila utcán a Forró fogadóig megyünk, majd az E5-ös úton átmegyünk, és egy rövid út megtétele után jobbra fordulunk. Így a **Paprika Molnár Múzeum** és feldolgozó üzemhez jutunk. (Lásd a III. tanösvény leírásánál.) A múzeumlátogatás után a földúton balra fordulunk és eljutunk a Mórahalomi útra, ahol jobbra fordulunk és a **Kancsal iskola**, a **Kancsal-tó** (lent) felé indulunk. Az V. tanös-

vény vonalát követve haladunk a **Jancsár-szék** felé. Az úton a térség tanyavilágával ismerkedhetünk meg. Tovább haladunk Zákányszék település irányába. A falu mellett a térség egyik legszebb rétje, az **Ezerarcú-sömlyék** található, mely a *fokozottan védett mocsári kardvirág* (jobbra) élőhelye. Tovább haladunk a Bonn-erdő mellett és **Üllés** település érintésével érjük el a **Kerekes-rétet**, ahol a *védett szibériai nőszirm* és a *fokozottan védett réti angyalgyökér* (lent) virágzik júniusban. A túraútvonal kerékpárral, autóval jól járható.

Létesítés éve: 2009.

Tudjon meg többet a hely értékeiről és vizsgálódjon a „Tájbeli értékeink Röszkén” című, a tanösvényt bemutató kiadványunk segítségével, melyet az útvonal bejárásához igényelhet.

Fogalomtár

Invazív fajok: az ember által behurcolt vagy betelepített, más földrajzi területen honos növény-, illetve állatfajok, amelyek agresszív terjeszkedésük révén a természetes élőhelyeket károsítják.

Szélbarázda (semlyék vagy sömlyék): a szél felszínformáló munkája (eróziója) által a homokfelszínbe vajt sekély mélyedés, amelyet üde élőhelyek (lápérétek, szikesek) borítanak.

Maradékgerinc: szélbarázdák közötti, vagy azokba ékelt lapos homokhátak, amelyek a szélerózió előtti eredeti térszín magasságát jelzik.

Lepelhomok-hát: a korábbi homokmozgások során a szél által átmozgatott apró szemű homokból álló lapos kiemelkedés.

Garmada-bucka: a szélbarázdákból kifújó homokból álló, domború, enyhén hullámos kiemelkedés.

Regionális talajvízáramlás: a felszín és a felszín alatti vízzáró rétegek lejtésének megfelelően a Duna–Tisza közti homokhátság legmagasabb részei – Bugaci-, Kiskunsági-homokhát – felől a homokhátság pereme felé áramló talajvizek összessége, amelyet a csapadék táplál.

Lokális talajvízáramlás: a talajvíz helyi áramlása a hátsabb részek – maradékgerincek, lepelhomok-hátak, garmada-buckák – felől az egyedi szélbarázdákba.

Láprétfő-szikalj mintázat: a lápi és szikes élőhelyek regionális talajvízáramlások hatására kialakuló jellegzetes megjelenési formája szélbarázdákban (semlyékek). A semlyékek ÉNy-i részén lápi, míg DK-i részén szikes élőhelyek alakulnak ki. A lápi élőhelyek a talajvíz feltöréseket jelzik, míg a szikes élőhelyek a felszínre jutott talajvizek sótartalmának megnövekedését a párolgás hatására.

Adventív fajok: az ember által behurcolt vagy betelepített, más földrajzi területen honos növény-, illetve állatfajok.

Őshonos faj: egy adott növény-, és állatföldrajzi régióban, élőhelyen kialakulása óta jelenlévő, azzal összhangban fejlődő faj.

A Beretzk Péter

Természetvédelmi Klub bemutatása

A Dél-alföldi régióban röszei székhelyű egyesületünket 1998-ban alapítottuk. Célunk: hazánk, elsősorban a Szegedi Kistérség, a Homokháti Kistérség természetközeli területeinek feltárása és helyi védelemre való előkészítése, értékeinek bemutatása aktív környezet és természetvédelmi tevékenység, amelynek segítségével megvalósulhat a természet egészének megőrzése. Tevékenységeink során hangsúlyt kap az ismeretterjesztés és a környezeti nevelés. Az egyesület tagjai tevékenységükkel töreksenek a fenntartható fejlődés megvalósítására, figyelmet fordítanak a helyi természeti és táji értékek megővésére. Segítjük a fiatal lakosok környezet iránti felelősségének alakítását, a természeti, a társadalmi környezetet tisztelő szokások és ismeretek erkölcsi és érzelmi megalapozását. Közösségi programokat szervezünk.

Szerkesztette: Sára Endréné

Szöveg, fotók: Bojtos Ferenc, Borbás Zoltánné, Dr. Deák J. Áron,
Haraszthy László, Konyhás István, Dr. Ladányi Zsuzsanna, Molnár Antal,
Sallai R. Benedek, Sára Endréné, Szekeres Ottó, Turucz József

Lektorálta: Dr. Ilosvay György

Felelős kiadó: Sára Endréné

Beretzk Péter Természetvédelmi Klub, H-Röszke, Juhász Gyula u 1.

Tel.: +36 (62) 273 012; + 36 (62) 273 556

E-mail: kornyezetved@roszkenet.hu

Honlap: www.termeszetvedo.roszkenet.hu

ISBN 978-615-80448-0-6

I. évfolyam 1. szám

Nyomdai kivitelezés: TerepSzemle Stúdió

Támogatók:

Beretzk Péter Természetvédelmi Klub

CSEMETE Természet- és Környezetvédelmi Egyesület

Röszke Község Önkormányzata

A kiadvány a 2015. évi Zöld Forrás program PTKF/1253/2015. számú szerződés, a „Biológiai Sokféleség helyben és a nagyvilágban” című programja keretében valósult meg.

Szolgáltatások

1. Túravezetés előre bejelentett csoportok részére (min. 14 nap, max. 25 fő)
2. A Molnár-réti tanösvénynél főzési lehetőség és komposzt toalett
3. Előadások, foglalkozások a terepen, általános iskolai és középiskolai tanulók részére
4. Rendhagyó órák az iskolákban, a térség és Magyarország természeti értékeiről
5. Táborkok, Erdei Iskolák szervezése
6. Külföldi tanulmányutak szervezése, tapasztalatainak bemutatása

Elérhetőségek

Beretzk Péter Természetvédelmi Klub

6758 Röszke, Juhász Gyula u. 1.

Tel.: + 36 (62) 273-012; +36 (62) 273-556

E-mail: kornyezetved@roszkenet.hu; sara.zsuzsa@gmail.com

Honlap: www.termeszetvedo.roszkenet.hu

CSEMETE Természet- és Környezetvédelmi Egyesület

CSEMETE Iroda, 6720 Szeged, Arany János u. 1.

Tel./Fax: + 36 (62) 424-392

E-mail: csemete@csemete.com

Honlap: www.csemete.com

Röszkei Kaláka Hagyományőrző és Teleház Közhasznú Egyesület

6758 Röszke, Felszabadulás u. 87.

Tel./Fax.: +36 (62) 573-870

E-mail: telehaz@roszkenet.hu

Honlap: www.roszke-924.emagyarorszag.hu

Röszkei Sporthorgász és Természetvédő Egyesület

6758 Röszke, József Attila u. 20.

Tel.: +36 (70) 313-9920

E-mail: horgaszegyesulet@roszkenet.hu

Honlap: www.horgaszegyesulet.roszkenet.hu

